

Et Herenhoentien

BESTE KIENDER!

Et is al weer een posien veurjaor. Piepmoes en zien kammeraoden vienen dat altied een mooie tied. Ze kun weer lekker buten speulen, zonder al te vule kleren an. De bos wodt weer mooi gruun en de voegels zingen heur hoogste lied. De meeste voegels hebben eigies legd en d'r bin hier en daor al jonge voegeltiés uutkommen. Mar ok al die dieren die in de winter slaopen - zokke dieren bin dan in de winterslaop, wodt wel zegd - bin gelukkig weer wakker. De kikkerds kommen opgeruumd uut heur moddersloot, de stiekelvarkenties rekken alle stiekels es noflik uut en de bi'jen, vliegen, vlinders en krobbebies zoemen en flodderen weer op 't schik deur de locht.

Et herenhoentien is zoe'n krobbebiesen daj' in de wintertied niet zien. *Herenhoentien* is et Stellingwarver woord veur et lievenheersbesien. Dat laeste woord bruken de meeste Stellingwarvers trouwens vandaage-de-dag ok, heur. Herenhoentien is een oold woord, dat nog wel deur ooldere meensken bruukt wodt. Wi'j vunnen et indertied zoe'n mooi woord, dawwe daarom, én omdat we et zoe'n mooi en aorig besien vienen, jim kraantien zo nuumd hebben.

Dit keer willen we wat meer ommedaenken (andacht) an et besien geven. Jim kun daarom op de achterkaante van et kraantien meer over dit stippelige diertien vienen! Ok et verhael over Piepmoes het mit et krobbebiesen te maeken. Butendat hebben we op et inlegvel een kleurplaete veur jim tekend, mit jim raoden et al... herenhoenties! Kleur die mar zo mooi meugelik en ie meugen vanzels mit et kleuren al je fantesie bruken.

Tot slot weensken we jim een hiele noflike en waarme zomer toe en al vast een allemachtigen mooie vekaansie! Tot et volgende (schoele)jaor!

't Herenhoentien is veural bedoeld veur groep 1, 2, 3 en 4 van et basisonderwies in de Stellingwarven en verschient vier keer in et jaor. Et wodt bedocht, saemensteld en klaormaekt deur Sietske Bloemhoff, in opdracht van de Intergemientelike Begeleidingsgroep Hiemkunde in Oost- en West-Stellingwarf.

PIEPMOES EN DE HERENHOENTIES

(Een veurleesverhael van Sietske Bloemhoff)

Et is iene van de eerste mooie daegen in et veurjaor. Et zunnegien schient en et is zuver al een betien waarm butendeure. Piepmoes stapt krek zien huus uut en rekt him es lekker uut.

‘Heerlik,’ mompelt et moesien in himzels. ‘Wat een heerlijk weertien, vandaege. Ik gao es een mooie aende te kuieren. Es even bi’j de Lende kieken, misschien kom ik mien kammeraoden Diedel en Daweltien wel tegen.’

Jim kennen ze nog wel, now? Diedel en Daweltien bin een peer honnen die krek an de ere kaante van de Lende wonen. Mar ze kommen riegelmaotig bi’j Piepmoes en zien kammeraoden in de bos. Deur de jaoren henne kun ze allemachtig best mit mekeer opschieten.

Piepmoes is intied zien tuun al uut en stapt krek de bos in. Et duurt niet zo lange as hi’j komt een peer ere kammeraoden van him tegen. Et bin de gelegouw en et roodbossien. Zi’j bin tegere drok in de weer mit et verzaemelen van takkies, pluusterties, veerties en gaon mar deur. Die hebben ze neudig om heur nussies te maeken.

Een posien laeter zicht hi’j de doeve vliegen. De doeve laant percies naast Piepmoes op de grond en vragt waar hi’j naor toe gaot. Piepmoes vertelt an de doeve, dat hi’j onderwegens is naor de Lende.

‘Misschien da’k daor Diedel en Daweltien wel zie,’ zegt hi’j. ‘Die he’k sund de kastdaegen niet meer zien. Ik bin wel beni’jd as ze nog wat mitmaekt hebben. Zi’j beleven ja altied van alles.’

Ja, dat wet de doeve ok wel. Mar hi’j wet ok nog meer.

‘As ik jow was,’ waarschouwt de doeve Piepmoes, ‘dan zo’k mar niet naor de Lende gaon. Doe ik zopas an de ere kaante van de bos was, zag ik toevallig een peer katten tussen de bomen deurbeinselen. Klaos en Miep vanzels, en neffens mi’j hebben ze hielendal gien mooie plannegies in heur kattedoppen. De ogen fonkelden heur in de kop en ze sleugen allebeide mit de statten henne-weer. D’r bruuit weer wat bi’j die beide. Kiek mar uut, Piepmoes, dat ze jow niet pakken!’

Piepmoes belooft de doeve dat hi’j goed uutzien zal. Mar hi’j besluit wel om veerder te gaon. ‘Dan gao ’k ja krek an de ere kaante van de bos daele,’ perbeert hi’j de doeve gerust te stellen. ‘Trouwens, an die kaante schient de zonne ok meer, da’s nog veul lekkerder! Now, tot kiek, hen,’ zegt hi’j nog tegen de doeve.

De doeve schuddekoft even. As dit mar goed komt, daenkt hi’j bi’j himzels. Ik mag de boel wel een betien in de gaten holen.

Piepmoes is al weer een hiel aentien veerder. Kiek, daor stapt de moes henne. Now en dan blift hi’j even staon en luustert scharp as hi’j de katten ok heurt. Mar nee, hi’j heurt niks.

Dat klopt ok wel, want de katten bin een hiel aende uut de buurt. Temeensen, now nog wel. Mar ok zi’j besluten om mar es an de aandere kaante van de bos te kieken.

‘We vangen nog niet vule, vandaege, Miep,’ mierkt Klaos tegen zien vrundinnegien. ‘As et niet anders wodt, dan kommen we nog mit een lege maege thuis.’

‘Die kaans zit d’r wel in, Klaos,’ mauwkt Miep, ‘en thus kriegen we ok niks te vule, sund ie de gehakballegies veur de soep van et aanrecht steulen hebben. Ze weren verhipte lekker, mar tsjongejonje, wat was de vrouw kwaod.’

‘En de baos d’r bi’j,’ zegt Klaos, ‘want now kreeg hi’j gien ballegies in de soep. Mar ja, die ballegies hebben we een peer daegen leden al had, en ik heb now wel weer honger, ieje dan?’

‘Heur ie mien boek dan niet rammelen, Klaos,’ vragt Miep, ‘daor moet neudig wat in, een stokkien lekker moezevleis of zo...’

As de beide katten an de ere kaante van de bos binnen, kieken ze es om heur henne. Zol hier misschien ok argens een lekker happien rondlopen? Mar nee, ze zien niks. Of toch? Wat is dat daor

in de gröspollegies? Wat bin dat veur aorige, rooie dinkies? De katten stappen d'r op hoge poten ommetoe.

'Wat is dat, Klaos,' vragt Miep, 'wat bin dat veur rooie dinkies?'

'Weet ik niet, Miep,' antwoordt Klaos. 'Ik zal es even mit mien potien d'r an vulen.'

Klaos tikt es veurzichtig mit zien potien tegen zoe'n rood dinkien. Et beweegt en perbeert hadde vot te kroepen.

'Et bin besies, Miep,' zegt Klaos, 'kiek mar, ze leven. Wat appat, je, moej' zien. Ze bin allegere rood mit zwatte stippen. Zoj' ze ok eten kunnen?'

Jim hebben vanzels al lange deur dat de besies die Klaos en Miep vunnen hebben, herenhoenties binnen. En ze bin allegere hatstikke bange veur de katten. En dat kun jim jim wel veurstellen, vanzels. Moej' now toch es zien. Now tikken de katten allebeide mit de poties tegen de krobegies an. En die perberen wel vot te kroepen, mar dat lokt niet. Want dan het óf Klaos, óf Miep ze al weer een tik mit een pote verkocht.

'Wat een mooi spullegien, niet Klaos,' vint Miep, 'et is krek voetballen, mar dan mit ballen die zels bewegen kunnen.'

'Et is geweldig mooi,' gniest Klaos, 'kiek Miep, die ruult me een aende vot. Moej' toch zien. Mar ie kriegen van dat gespeul nog wel meer honger, vien ie ok niet? Moe'n we anders niet es even iene pruyen?'

Mar zoveer komt et niet. Want inienend komt d'r een hels kebaol uut de bos en vligt d'r een woesteling op heur of. Et slat mit allegere stokken en takken en gaot tekeer. De woesteling maekt de katten veur van alles uut. Die schrikken heur een aep vanzels, en holen mitien op mit heur spullegien. Now en dan kriegen ze een klap om de oren. De katten bin eerst te veraldereerd om te zien, wie et monster is. Mar dan hebben ze et deur!

'Et is Piepmoes,' raost Klaos, 'kiek mar Miep, et is Piepmoes. En wi'j laoten oons toch niet deur een moes op de kop zitten?'

'Bi'j' gek!' Miep jankt et haost uut. 'Wat mien ie! We kun him toch zeker wel an. Kom, dan pakken we now die aekelige moes, en dan eten we him mitien op. Een moesien smaekt temeenzen en dat moej' mit die stippelige besies mar ofwaachten. Kom op, Klaos, d'r aachteran!'

Piepmoes krigt in de gaten wat de katten van plan binnen. Mar hi'j was zo allemachtig kwaad wodden doe hi'j zag wat d'r gebeurde, dat hi'j d'r veerder niet bi'j naodocht hadde. Hi'j wol mar ien ding: perberen om de herenhoenties te helpen. Mar now moet hi'j om zien eigen hachien daenken! Hi'j lopt zo hadde as hi'j kan vot en raost intied:

'Help, help, de katten zitten me nao. Wie helpt me toch? Help, hellup!'

'Ha'k et niet docht,' mompelt de doeve die een aentien veerder in een boom zit. 'Daor hej' et gedonder al. Ik mag d'r mitien wel henne, want de katten zitten Piepmoes nao, vanzels. Dat ze daor now nooit es een keertien mit opholen.'

De doeve vligt zo hadde hi'j kan naor et plak daor hi'j Piepmoes raozen heurt. Dan zicht hi'j de katten ok en ze zitten al vlak aachter de moes. De doeve duukt naor beneden en pikt eerst Klaos in zien kop. Die jankt et uut! Dan vligt de doeve hadde naor Miep en pikt die ok in de kop. En dat dot hi'j bi'j beide nog een keer. En nog es. De katten rollen over de kop van schrik en jammeren et uut van de piene. Want reken mar dat die doeve gemien pikken kan! En da's mar goed ok, want now kan Piepmoes gelukkig an de kateklauwen ontkommen. Hi'j stoeft naor huus en kwakt de deure aachter him dichte.

Nao een posien komt de doeve bi'j him en vertelt dat de katten mit de stat tussen de poten op huus an zakkebanen. En dat ze de doeve beloofd hebben dat ze nóóit weer herenhoenties plaogen zullen en ok nóóit weer aachter Piepmoes an zitten zullen.

'As ze et mienen, bin 'k eerlik zegd niet zo zeker van, Piepmoes,' vint de doeve. 'Et bin en blieden katten. Mar weej' wat? Ie wollen graeg naor Diedel en Daweltien, niet? Zuwwen morgen tegeere naor heur toe? Dan kieken we mitien even bi'j de herenhoenties as die al weer wat bekommen binnen van de schrik. De katten zuwwen daor mórgen vast nog niet zien!'

ET HERENHOENTIEN

Herenhoentien is et oolde Stellingwarver woord veur lievenheersbesien. De meeste meensken in Stellingwarf bruken vandaage-de-dag dat mooie, oolde woord niet meer. Zi'j zeggen ok gewoon lievenheersbesien. Allieend bi'j oolderen heur ie et nog wel es. Et woord herenhoentien wodde et meeste bruukt in de dörpen midden in de Stellingwarven, bi'jglieks Buil, Berkoop, Ni'jberkoop, Noordwoolde en zo.

Een aander oold Stellingwarfs woord veur etzelde krobbegien is *kroontien*. Mit naeme ooldere Stellingwarvers in Ni'jhooltpae en De Hoeve kennen dat woord nog wel.

Et herenhoentien is een klein krobbegien (kevertje), mooi rood van kleur mit zwatte stippen. Jim kennen et vast allegere wel! Veurop het et diertien ok nog twee witte vlekkes en zien poties bin zwat. Ie kun ze aenlik overal vienen; in de tuun, in et laand, in de bos en op bomen, struken en plaanten. En weten jim wel wat as et herenhoentien et alderlekkerste eten vint? Bladluzen! Hi'j et ze bi'j honderden!

Now vertelden we krek dat et herenhoentien rood is mit zwatte stippen. Dat is ok waor, heur, mar d'r bin nog een hieleboel ere soorten. In hiel Nederlaand kommen wel zestig verschillende soorten herenhoenties veur. En die zien d'r allegere weer een betien anders uut. Wi'j gaon jim niet over al die zestig krobbegies vertellen, mar wel over een stok of wat.

Et herenhoentien dat wi'j hier et beste kennen, die rooie mit zwatte stippen, hiet aenlik et zeuvenstippelige lievenheersbesien. Tel mar es, aj' d'r iene zien, ze hebben haost altied zeuven stippen. Mar d'r bin d'r ok die rood binnen en mar twee stippen hebben. Juust, dat is et tweestippelige lievenheersbesien. En dan is d'r ok een twiestippelig lievenheersbesien dat zwat mit rooie stippen is. Daornaost bin d'r ok herenhoenties die dattien of veertien stippen hebben. Die wo'n dattien- of veertienstippelige lievenheersbesies nuumd. D'r is d'r alderdeegst iene die mar liefst twienentwintig stippen het. Now kun jim zeker zels wel raoden hoe dat besien hiet? Now is dat besien is ok wat anders van kleur, hi'j is vule geler as de eren. Iene die ok hiel mooi is, hiet et oogvlek lievenheersbesien. Hi'j het wat grotere vlekkes bi'j de ogen, is rood van kleur, mar het zwatte stippelties mit gele raanties d'r ommetoe.

In de wintertied ziej' et herenhoentien niet, wi'j vertelden jim dat al op de veurkaante van dit kraantien. Mar vroeg in et veurjaor, as de zonne de eerde weer wat meer verwaarmt, kommen de herenhoenties uut alderhaande hoekies en sploties te veurschien. Jim moe'n d'r mar es op letten! Ze zitten soms bi'j tientallen noflik op waarme plakkies in de tuun of in een wallegien bi'j te kommen van die lange, koolde winter.

Jim zien hieronder een hieleboel twieling-herenhoenties. Kun jim van elk herenhoentien et twieling-zussien of twieling-bruurtien vienen?

herentien

kroontien

